

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК І ПРАВА
ЦЕНТР СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ «POLITICUS»

ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО - ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

«СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА
ШЛЯХИ МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ»

30 квітня 2025 року

Одеса

УДК 321(477)(063)

С91

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(№ 17 від 26 червня 2025 року)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Музиченко Г. В. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Наумкіна С. М. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Гедікова Н. П. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Долженков О. Ф. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Каменчук Т.О. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Проноза І.І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса 30 квітня 2025 року. Одеса ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», центр соціально-політичних досліджень «POLITICUS», 2025. 253с.

УДК 321(477)(063)

С91

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2025

© Центр соціально-політичних досліджень «POLITICUS», 2025

ЗМІСТ

1. Бабіна В. О. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ	7
2. Барасій В.Ю. ЕЛЕКТРОННИЙ УРЯД: ТЕХНОЛОГІЯ І ПОЛІТИКА...	13
3. Буковський С. М. МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПУБЛІЧНУ ПОЛІТИКУ	18
4. Браткевич А. О. КРОС-КУЛЬТУРНА ПАРАДИГМА В ПРОСТОРИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	21
5. Вознюк І. В., Каменчук Т. О. РОЛЬ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	25
6. Гедікова Н. П. ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ ТА ЗАСОБИ ПРИТИДІ ЦЬОМУ СОЦІАЛЬНОМУ ЯВИЩУ	29
7. Голка В. Е., Панасюк О. М. ГОЛОВНІ НАПРЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІСЛЯ ВОЄННОЇ УКРАЇНИ	34
8. Горобець В. В. РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	38
9. Деревянкин С. Л. РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННИХ ВИКЛИКІВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	41
10. Дмитрашко С. А., Казюк А. В. ПЕРЕГОВОРНІ СТРАТЕГІЇ АДМІНІСТРАЦІЇ Д. ТРАМПА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПОСЕРЕДНИЦТВО ЧИ ВЛАСНІ АМБІЦІЇ	47
11. Дмитрашко С. А., Піскун К. С. М'ЯКА СИЛА ПІДНЕБЕСНОЇ: ЯК КИТАЙ ФОРМУЄ НОВИЙ СВІТОВИЙ ПОРЯДОК	52
12. Долженков О.Ф. ПРАВОВІ ТА ЕТНИЧНІ ДИЛЕМИ ПРОТИДІ ДЕЗИНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: БАЛАНС МІЖ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА СВОБОДОЮ СЛОВА	57
13. Калюжный Н. Г. ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРОТВОРЧОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ МІСІЇ «ТЕАТРУ ДРАМАТУРГІВ» ТА «ТЕАТРУ ВЕТЕРАНІВ»	63

**ПРАВОВІ ТА ЄТНИЧНІ ДИЛЕМИ ПРОТИДІЇ ДЕЗИНФОРМАЦІЇ В
УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: БАЛАНС МІЖ
НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА СВОБОДОЮ СЛОВА**

*Долженков Олександр Федорович,
д.юрид.н., професор,
професор кафедри політичних наук і права,
соціально-гуманітарного факультету
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса*

В умовах сучасної інформаційної війни, невід'ємною складовою якої є повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, дезінформація перетворюється на потужну зброю, спрямовану на підрич національної безпеки, демократичних інститутів, суспільної злагоди та територіальної цілісності держави. Це зумовлює нагальну потребу в розробці та імплементації ефективних механізмів протидії ворожим інформаційним впливам. Однак, будь-які заходи держави у цій сфері неминуче стикаються зі складними правовими та етичними дилемами, пов'язаними із необхідністю забезпечення балансу між захистом національних інтересів та гарантуванням фундаментальних прав і свобод людини, насамперед свободи слова та вираження поглядів.

Однією з першочергових проблем у правовому полі є відсутність універсального та чіткого визначення поняття «дезінформація». Його часто ототожнюють або змішують з такими поняттями, як «мізінформація» (ненавмисне поширення неправдивих відомостей), «малінформація» (поширення правдивої інформації з метою завдання шкоди), «пропаганда», «фейкові новини» чи «оціночні судження». Як зазначає І. Кресіна, така термінологічна невизначеність ускладнює розробку адекватних правових механізмів протидії, оскільки створює ризики надто широкого тлумачення та зловживань [1, с. 33-37]. Для цілей правового регулювання важливо

зосередитися на навмисному характері поширення неправдивих відомостей та меті завдання шкоди суспільним або державним інтересам.

Міжнародне право гарантує свободу вираження поглядів як одне з фундаментальних прав людини. Стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП) та стаття 10 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) закріплюють право кожного на свободу думки та її вираження, що включає свободу шукати, одержувати і поширювати усякого роду інформацію та ідеї. Однак ці ж статті передбачають, що здійснення цих прав може підлягати певним обмеженням, які встановлені законом та є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах, зокрема, національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб [2; 3]. Ключовим критерієм для будь-яких обмежень є їхня відповідність принципам законності, легітимної мети та пропорційності (необхідності в демократичному суспільстві).

Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у справах, пов'язаних із поширенням інформації, є надзвичайно важливою для визначення меж допустимого втручання. ЄСПЛ неодноразово наголошував, що свобода слова охоплює також інформацію та ідеї, які можуть ображати, шокувати чи турбувати. Водночас, Суд визнає право держав протидіяти поширенню явно неправдивої інформації, що становить загрозу, а також пропаганді війни чи насильства. Однак, будь-які обмеження мають бути ретельно обґрунтовані та не повинні придушувати політичну дискусію чи плюралізм думок [4, с. 90-95].

Українське законодавство, спрямоване на протидію інформаційним загрозам, включає норми Законів України «Про інформацію», «Про національну безпеку України», «Про медіа», а також відповідні положення Кримінального кодексу України (наприклад, статті, що стосуються державної зради, посягання на територіальну цілісність, пропаганди війни,

виправдовування збройної агресії). Закон «Про медіа» (2023) містить положення щодо протидії дезінформації та мови ворожнечі в медіа, зокрема через механізми співрегулювання та повноваження Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення [5, Розділ IX].

Діяльність державних органів у цій сфері є багатовекторною. Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) ухвалює рішення про застосування санкцій, зокрема щодо блокування інформаційних ресурсів, визнаних такими, що поширюють дезінформацію та загрожують національній безпеці. Служба безпеки України (СБУ) здійснює контррозвідувальну діяльність в інформаційній сфері. У 2021 році було створено Центр протидії дезінформації при РНБО, завданням якого є виявлення та аналіз інформаційних загроз. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення застосовує санкції до медіа за порушення законодавства.

Однак, попри нагальну потребу в захисті інформаційного простору, існують серйозні дискусії та занепокоєння щодо ефективності та пропорційності деяких заходів. Зокрема, критики вказують на ризики надмірного державного втручання, що може призвести до цензури, вибіркового застосування законодавства та обмеження свободи слова і плюралізму думок, особливо якщо критерії визначення «дезінформації» є нечіткими або процедури ухвалення рішень непрозорими [6, с. 112-115]. Важливо, щоб заходи з протидії дезінформації не використовувалися для придушення легітимної критики влади чи опозиційної діяльності.

Судова практика у справах, пов'язаних з дезінформацією, зокрема у контексті захисту честі, гідності та ділової репутації, а також у справах про визнання інформації недостовірною, також відіграє важливу роль у формуванні стандартів та підходів. Проте, як зазначає М. Ковальчук, суди часто стикаються з труднощами у розмежуванні фактів та оціночних суджень, а також у забезпеченні балансу між правом на свободу вираження поглядів та захистом інших прав та інтересів [7].

Протидія дезінформації неминує породжує складні етичні дилеми. Однією з них є питання блокування веб-сайтів, видалення контенту з соціальних мереж та деплатформінгу (видалення акаунтів). Хто має право приймати такі рішення – державні органи, самі платформи чи судові інстанції? На яких підставах та за якими процедурами це має відбуватися? Як забезпечити право на оскарження таких рішень та уникнути свавілля? Ці питання є предметом гострих дискусій як в Україні, так і на міжнародному рівні].

Окремо стоїть питання ролі та відповідальності самих технологічних платформ (соціальних медіа, пошукових систем) у модерації контенту. З одного боку, на них покладається відповідальність за запобігання поширенню шкідливого контенту, з іншого – існує ризик, що вони стануть «приватними цензорами». Дискусія точиться навколо оптимальної моделі: чи має це бути переважно саморегулювання з боку платформ, чи необхідне більш жорстке державне регулювання, як, наприклад, передбачає європейський Digital Services Act [8].

Проблема «мови ворожнечі» (hate speech), яка часто супроводжує дезінформаційні кампанії та використовується для розпалювання суспільних конфліктів, також має виразний етичний вимір. Важливо знайти межу між легітимною критикою, гострими висловлюваннями та такими, що дійсно розпалюють ворожнечу, дискримінують чи закликають до насильства.

Пошук балансу між захистом інформаційного простору та дотриманням прав людини вимагає комплексного підходу. На думку багатьох експертів, пріоритетними мають бути «м'які» заходи: розвиток медіаграмотності та критичного мислення населення, підтримка незалежних, якісних ЗМІ та фактчекінгових ініціатив, які надають суспільству доступ до перевіреної інформації та спростовують фейки. Державні дії мають бути максимально прозорими, ґрунтуватися на чітких законодавчих нормах, відповідати принципу пропорційності та підлягати

ефективному громадському та судовому контролю. Вдосконалення правових механізмів має відбуватися на основі міжнародних стандартів прав людини та найкращих практик.

Відтак, протидія дезінформації в умовах інформаційної війни є життєво необхідним завданням для захисту національної безпеки та демократичного розвитку України. Однак, цей процес неминуче супроводжується складними правовими та етичними дилемами, пов'язаними із забезпеченням балансу між потребою захистити суспільство від шкідливих інформаційних впливів та гарантуванням фундаментальних прав і свобод, насамперед свободи слова.

Досягнення цього балансу вимагає від України розробки та імплементації виваженої, комплексної політики, що поєднувала б ефективні заходи протидії дезінформації з неухильним дотриманням міжнародних стандартів прав людини. Ключовими елементами такої політики мають стати: чітке та вузьке законодавче визначення понять, пов'язаних з дезінформацією; прозорі та підзвітні процедури ухвалення рішень щодо обмеження поширення інформації; пріоритетність «м'яких» заходів, таких як розвиток медіаграмотності та підтримка незалежних медіа; ефективний судовий та громадський контроль за діями влади; а також постійний діалог з громадянським суспільством та міжнародними партнерами. Лише такий підхід дозволить Україні ефективно протистояти інформаційній агресії, не поступаючись власними демократичними цінностями.

Список використаних джерел

1. Кресіна І. О. *Правове регулювання протидії дезінформації: міжнародні стандарти та українські реалії. Держава і право. Серія: Юридичні науки. 2023. Вип. 97. С. 32–40.*

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий 16 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рим, 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Павленко І. А. Свобода вираження поглядів та її обмеження в практиці Європейського суду з прав людини в контексті інформаційних загроз. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2022. № 3 (64). С. 88–97.
5. Закон України «Про медіа» від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20>.
6. Петров Р. С. Обмеження свободи слова в інтересах національної безпеки: українська практика та стандарти ЄСПЛ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2023. № 62. С. 110–117.
7. Ковальчук М. В. Дифамація та оціночні судження: проблеми розмежування в судовій практиці України в умовах інформаційної війни. *Судова влада в Україні: актуальні проблеми та перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 10-11 листопада 2024 р.)*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 155–160.
8. European Commission. *Digital Services Act: Questions and Answers*. Brussels, updated 2024. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-questions-and-answers>.